

Corpus ait, sanguisque meus qui funditur hic e
Pro vobis; fieri semper quod postea jassit.
Quave creatura panem vinumque putalis
Esse suum corpus cum sanguine? quæque fatenda?
Non se factorem mundi per facta probavit,
Et portare simul de carne et sanguine corpus?

CAPUT IX.

Hic Deus, hic et homo verus, verumque locutus,
De Patre principium, genitum de lumine lumen,
Spiritus et Verbum, Patris imagine (1) virtus;
Cum Patre semper erat, unitus gloria et ævo;
Omnitenentis enim solus quia verba ministrat,
Quem capit in terris, et per quem cuncta creavit.
Filius ipse Dei, charissimus ipse minister:
Hinc genus, hinc et nomen habet, hinc denique reg-

[num,

De Domino Dominus, fluvius de fonte perenni,
Hic patribus sanctis parens ab origine mundi,
Teste Deo, quicumque Deum vidisse fatetur.
Promissa et memoranda Patris patefecit ab alto,
Eduxit populum, gentem percussit iniquam;
Ipse columna fuit lucis nubisque rigoris;
Siccavitque mare, et populos jubet ire per undas,
Hostibus implicitis, fluctuque fretoque copertis;
Per deserta viam fecit sua jussa secutis;
De cælo populo panem dimisit in umbris;
Eruptque petram, silentes unda rigavit,
A Deo mandatum legis Mosique locutus
Cum tonitru cantuque tubæ, flammæque columna
Terribili visu, tremebundo corde virorum.
Post bis vicenos completis mensibus annos,
Jordane diviso, patuit via, constitit unda;
Partiri que tribus terram promissa paterna.

A Ipse prophetarum Verbum Patris ore locutus,
Esseque venturum terris, hominemque futurum
Prædixit, Christum terris manifeste profatus.

CAPUT X.

Expectatus in auxilium, spes unica vitæ,
Mundatur carnis feræ, mortisque fugator:
Tandem venit ab imperio Patris omnipotentis,
Humanis sese vestivit et artibus ille.
Adam, virgo, draco, lignum, quæ caussa ruinæ,
Et via qua nos mors temeraria vicerat omnes,
Hac eadem gradiens pastor, pecudemque requirens;
Angelo, virgine, carne sua, lignique medela.
Ex quo victus homo, victos periturus obibat;
Hinc interpositus pro captis omnibus unus,
Sustinuit patiens inimicam in corpore pœnam,
B Morte sua spolians mortem, fit caussa salutis,
Nec non in terris suo postquam corpore sancto
Omnia peressus, persolvit debita nostra;
Infernum petit; hic animas pro crimine victas,
Quæ sine præsidio, conclusæ pondere legis,
Olim promissa, et sperata, et tarda rogabant,
Sanctorum in requiem dedit, et cum luce retraxit.
Tertia namque die subiens cum corpore victor,
Immani virtute Patris, via facta salutis;
Inque creatura portans hominemque Deumque,
Conscendit cælos, captivas ille reducens
Primitias, munus Domino charamque figuram;
Conscenditque Patri lucis virtute recepta,
Gloria qua munitus erat, dum vinceret hostem,
Spiritu conjunctus, de nobis carne ligatus,
C Hunc Pater et Dominum et Christum Regemque
Deumque.
Judicio regnoque dato missurus in orbem est.

LECTIONES VARIANTES.

(1) Christi sub imagine *Obert.*

Sequentia quoque Poemata sub Tertulliani nomine vulgo traduntur. Nos tantum virum tam iratas unquam habuisse Musas non credimus. Ea tamen qualiacumque sunt, hic subjici patimur; quia lucis etiam nonnihil Tertulliano conferunt; nec procul ab illius ævo Carthagine condita videntur. Et miratores habeat etiam cum fœcibus suis amphoræ Punicæ senectus. *Rug.*

INCERTI AUCTORIS.**DE JUDICIO DOMINI.**

CAPUT PRIMUM.

Quis mihi ruricolis aptabit carmine Musas?
Et verni roseas titulabit floribus auras?
Æstivaque graves maturas messis aristas?
Quis dabit et tumidas autumnus vitibus uvas?
Quisve hyemi placidas semper laudabit olivas?
Recludetque ipsis renovatas fontibus undas?
Frondeſtesque vago cadet de gramine flores?
Protinus ætherei modulabor luminis auras.
Jam mihi luciferas liccat contingere Musas,
Pandere secretas fluviali vertice lymphas;
Et lætas alio positas sub sidere sylvas,
Æternasque simul modulabor carmine flammæ,
Unde mare tumidum, immensa fluctuet unda,

D Quæ virtus solidas moveatque tremiscere terras,
Et lux unde novo præfulserit aurea mundo,
Quisve hominem læto potuisset fingere limo,
Unde genus vacuo potuisset crescere sæclo;
Et quæ vivendi populo sit multa cupido,
Quæve creata malo, moriendi quæve propago,
Unde bonus roseis sit odorque ruborque coronis.
Quid faciat lætis ut vitis abæstuet uvis,
Et plena e teneris tendantur ut horrea culmis,
Arbor ut in glacie nigris pubescat olivis.
Germinibus quis det varii incrementa vigoris,
Mollibus et matrem pullorum protegat umbris.
Omnia nosse bonum quæ sint miracula rerum,
Ut Dominum liccat per cuncta agnoscere verum,

Qui lucem, maria, et cœlum, terramque paravit,
Ornavitque novum variato sidere mundum;
Et pecudes primum et volucres procedere jussit,
Et dedit æquoreas compleri piscibus undas,
Et fœcundatas animabus cogit arenas.
Talia compositis deducam carmina Musis,
Atque salutare exponam fontibus undas,
Et lætum placidis venientem nubibus imbrem,
Inque animas hominum penitus, ulroque fluentem,
Excipiat plenis in nostra novalia rivis.

CAPUT II.

Nunc age, securam vivamque adtingere lympham,
Et celeres vitam amissam reparare per undas
Si velit, æternæ et pœnas evadere flammæ,
Ignarusque Dei, venturique inscius ævi,
Et potius venturæ adipisci præmia vitæ;
Hunc unum meminisse Deum, solumque precandum,
Qui totum in libra posuit sub limine mundum,
Æternumque manens, semperque futurus in ævum,
Sæcula cuncta tenens, ante omnia sæcula solus
Ingenitus, sine fine Deus, sedemque supernam
Solus habens, solus cœlos supereminet altos,
Omnipotens solus, cui parent omnia rerum;
Qui sibi complacitum hominem formavit in ævum,
Pastorem pecudum, et dominum dedit esse ferarum;
Qui sermone tenuis potuit protendere cœlum,
Et solidam verbo potuit suspendere terram,
Et dicto citius disjuxerat æquoris undam,
Ac manibus charam dilexit fingere formam,
Atque suam voluit faciem quoque inesse decoram,
Spirituque adflavit vivendi vultibus auram.

CAPUT III.

Immemor ille Dei, temere committere tale
Non ultra monitum quidquam contingeret unum
Unde malum sciret, pariter dignosceret æquum,
Protinus illicitum vetuit contingere pomum.
Quanta Deus homini permisit munera mundi?
Et prædulce sui signavit pignus amoris?
Jusque dedit volucrum, pontumque solumque doman-

[dum,

Utilia et charæ tribuit mandata salutis.
Sub ditione dedit terras, animasque volantum,
Pennatumque genus, pecudum genus omne ferarum
Et genus æquorem, et deformia monstra natantum.
Sed quoniam primo transgressus crimine legem,
Jamjam primus homo Domini mandata reliquit,
Conjuge quæ mala cuncta suasit, morte peribat.
Peccatique malum commisit fœmina primum,
Transgressaque suum decepit lege maritum,
Eva inducta dolo patefecit limina letho,
Et sibi cum genere procreavit funera toto,
Hinc nefas incautum, mors hinc quasi semen in ævum
Spargitur, inde magis facinus percrebuit atrox,
Atque labor corruptum agitavit sævior orbem.
Callidus hoc zelo serpens inlexit in ipso,
Inde magis populi accersunt commissa malorum.
Atque nefanda malis pepererunt semina factis.

CAPUT IV.

Idcirco Dominus solus, cui summa potestas,

A Et super alta tenens summi fastigia cœli,
Altum in præcelsis habitans in sæcula lumen,
Præsentisque memor, quoque præscius ante futuri,
Progeniem meriti decretum servat in ævum,
Et cunctas animas, tum corpora tarda gubernans,
Quæ ratione movent hominem per multa vagantem;
Ut primum positi membrorum pondera cedunt;
Terrenisque leves resolutis nexibus ibunt,
Ac proprias capient diversis partibus oras
Ast alias lætis revocari protinus auris,
Servari penitus decretæ ad præmia legis,
Dum motis iterum revirescant corpora membris.
Illic occultis claudentur prava tenebris.
Tunc homines primæ pensare præmia vitæ
Incipient, crimenque suum culpasque putare,
B Et pœnis retinere, procul de morte futuris,
Judiciiisque Dei memores adstare piorum,
Expectare suam suorumque ex crimine pœnam;
Funditus aut pecorum sine nomine vivere vitam,
Incassumque Deo jam surdo fundere fletum.

CAPUT V.

An Deus omnipotens, cujus sub lege reguntur
Omnia, non valeat post mortem reddere vitam?
Aut aliquid Dominus rerum non posse videtur?
Si potuit tenebris pulsus extendere lucem,
Atque omnem verbo subito componere molem.
Omnia de nihilo quoque voce potente parare,
Cur non ex aliquo possit componere notam,
Quæ fuerat quondam, quam finxerat ante, figura?
Adsimilemque sibi jubeat resurgere formam?
C Cum sint cuncta Dei, reddit magis omnia tellus,
Jussa retexet enim quidquid contexerat olim.
Si quem forte rogis abolevit flamma sepultum,
Aut aliquem caecis disjecerit æquor in undis,
Si cujusque fame satiarent viscera pisces,
Aut fixere fera crudelia funera membris,
Alitibus jacuit raptato corpore sanguis,
Ultima non Domino rapient sua munera magno
Apparere Deo vivos de morte necesse est,
Resumptisque suis homines adstare figuris.
Arida sic vacuis redduntur semina terris,
Et penitus fixis putrescunt mortua sulcis,
Nonne animatur et hinc reparatis culmen aristas,
Atque iterum vivis flavescunt fortia granis,
Consurguntque novæ vario cum fœnore messes?
D Sidera cuncta cadunt, iterumque renata nitescunt.
Et dies in densa moritur cum lumine nocte,
Occidit et jam nox rebus mox luce relectis,
Jamque suis alia atque alia dies surgit ab astris,
Solque cadit, splendorifero qui lumine clarus;
Lux perit umbrato venienti vespere mundo
Et renovata suo vivit fuligine phœnix,
Et sua mox volucris (mirum) post busta resurgit.
Tempore nuda suis foliis quoque fruticat arbor,
Pomorumque iterum curvantur germine rami.

CAPUT VI.

Ad vocem ergo Dei mundo per cuncta tremente,
Et motis penitus virtutibus aeris alti,
Tunc fragor insolitus, tunc maxima murmura cœ-

Adveniente Deo, totius iudice mundi
 Protinus innumeri concurrunt ire ministri,
 Convallantque Deum cum majestate superna;
 Angelica in terras descendunt agmina cœlo;
 Omnes, turba Dei, quibus est divina facultas,
 Vultibus et forma virtutis spiritus omnes.
 Igneus his vigor est, rutilantia corpora, cœli
 Vis divina micat, hinc totus murmurat orbis,
 Hinc trepidans penitus, vel quanta est, terra remugit,
 Parturiens homines, quos reddere iussa docebit.
 Omnes mirantur, turbantur denique nimbi,
 Astraque mota pavent, subitæ virtutis ab alto.
 Sic veniente Deo, sonitus cum voce potentis;
 Omnia continuo ruptis per regna sepulcris,
 Omnis humus latis effundit hiatibus ossa,
 Viventesque patens populos eructat arena,
 Hærent membra comis, nectunturque ossa medullis,
 Consertique regunt spirantia corpora nervi,
 Et simul infuso motantur sanguine venæ,
 Dimissisque cavis, animæ redduntur apertis,
 Organa quæque sua repetunt surgentia parte.
 Proh, miranda fides, hinc omnis pullulat ætas (a);
 Pullulat antiquo mortuorum pulvere turba;
 Matres atque patres repetita luce resurgunt,
 Magnanimi juvenes, pueri, innuptæque puellæ,
 Defunctique senes animis vitentibus adstant,
 Infantumque gemens resonat vagitibus orbis
 Tam variæ gentes venient de sedibus imis,
 Eoumque manus, et quas videt ultima tellus,
 Quæque colunt medii devexo in climate mundi,
 Riphæasque tenent argenti sideris arces.
 Omnis adest, pavidus fluvis cujusque; colonus,
 Rusticus, Atrides posito diademate regni,
 Pauperibus mixtus cœqualis in agmine dives.
 Altus ubique tremor, precibus tunc ingemit orbis,
 Tendentesque manus populi clamore stupescunt.

CAPUT VII.

Ipsè sedens Dominus, sublimes lumine clarus,
 Atque potens cunctis micat in virtutibus ignis,
 Excelsoque throno cœlestis sede coruscat;
 Martyribus septus, numero candente virorum,
 Delectisque suis comitatus vatibus exstat,
 Clara quibus niveis effulgent corpora stolis.
 Jamque sacerdotes nitidis in vestibis adstant,

COMMENTARIUS.

(a) *Hinc omnis pullulat ætas*, etc. Eodem spectat D quod subjicit Auctor: *pueri*, et:

Infantumque gemens resonat vagitibus orbis.

Sed sane hæc intelligenda sunt, quod nempe etiam *pueri* et *infantes resurgent*; non tamen in eadem ætate, sed (juxta quod Apostolus scribit *Ephes. II*) in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Quia unusquisque (inquit B. Aug. lib. XXII de Civ. Dei c. 15) suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in juventute, etiam si senex obit, vel fuerat habiturus, si ante est defunctus. Ætas vero erit illa, ad quam pervenit Christus, citra 50 annos.

(b) *Inde nitet Prasinus*, etc. Appellatur Plinio *Prasinus*, sive uti Auctor: *Prasinus*, e gemmarum viridantium genere, lib. XXXVII, cap. 8: at *Prasinus* colorem viridem significat. De *carbunculo et smaragdo* vide supra lib. II, adv. Marc. cap. 10, num. 64.

A Gestantes rutilas insigni fronte coronas;
 Submissique omnes genibus veneranter adorant.
 Hæc, hæc, hæc, sancte Deus; vox omnibus una est.
 Hic Dominus geminam mandabit sistere plebem;
 Imperat et juxta numerum discernere pravos,
 Appellans placidis verbis sua jussa secutos,
 Indutosque jubet, devicta morte, vigorem,
 Semper inextinctas habitare ad luminis auras;
 Ire per antiquum semper florentia regna,
 Promissas per opes, per semper amœna vireta,
 Degere perpetuam præclaro in corpore vitam.

CAPUT VIII.

Est locus Eois Domino dilectus in oris,
 Lux ubi clara, nitens, spiratque salubrior aura,
 Æternusque dies, atque immutabile tempus;
 B Est secreta Deo regio, ditissima campis,
 Atque beata nimis, sudæque in cardine sedis.
 Aer lætus ibi, semperque in luce futurus,
 Lenis et adspirans vitalia flamina ventus.
 Omnia fert læcunda, solo prædivite, tellus,
 Flores in pratis fragrant, et purpura campis
 Omnia prærutula miscet non invida luce.
 Flos alium lætus suo lumine vestit amictus,
 Roscidaque hic multo variantur semine rura,
 Et roseis nivea crispantur floribus arva.
 Nescitur quibus usque locis felicius aura,
 Quæ melior specie, vel plus præcellat honore.
 Talia florigeris numquam nascuntur in hortis
 Lilia, nec nostris efflorent talia campis,
 Nec sic nata rubent, mox ut rosa panditur aura
 C Purpura nec Tyrio sic est intincta rubore.
 Gemma coloratis fulget speciosa lapillis;
 (b) Inde nitet prasinus, illinc carbunculus ardet,
 Herbosaque viret prægrandis luce smaragdus;
 Hic et odoriferis nascuntur cinnama virgis (c),
 Et spisso lætum folio conflagrât amomum.
 Hic jacet ingenitum radiantis luminis aurum,
 Et nemora alta tenent florenti tempore cœlum,
 Virentesque gravant uberrima germina ramos.
 Porrexit similes non illis India lucos,
 Non ita densa levat in monte cacumina pinus,
 Nec sic alticoma est umbra crispata cupressus;
 Nec vernus melius floret cum tempore ramus.
 Hic abietes celso florent in vertice nigræ.

(c) *Hic et odoriferis nascuntur cinnama virgis*, Et spisso lætum folio conflagrât amomum, etc. Auctorem non modo in cæteris hujus capituli, sed maxime in hoc loco videtur imitatus Lactantius carmine de Phœnice, ubi dixit:

*Cinnama dehinc, auramque procul spirantis amomi
 Congerit....*

De *Cinnamo* vero, sive *Cinnamomo*, vide Plinium lib. XII, cap. 19. De *Amomo* ejusdem lib. cap. 13. Emendavimus vero *virentesque*, etc. *ramos*, pro: *viventesque*, sicuti post aliquot lineas:

Et pulchre redolet munus medicabile Cretæ,

pro: *pulchræ redolent*; ubi alludit ad herbarum *Cretensium* varia genera, quorum in medicinis usus est præcipuus, utpote quod in ea insula nullum venentium nascatur animal.

Æternumque virent solæ sine grandine sylvæ.
 Nulla cadunt folia, et nullo flos tempore deficit.
 Flos quoque floret ibi rubescens, ceu purpura Tarsi,
 Flos hic credo, rosa est, rubor atque odor acer in ipso,
 Sic foliis speciem præfert, sic spirat odorem.
 Arbos stat, cum flore novo, pulcherrima pomis,
 Vitalem et frugem felicia robora densant.
 Mella viridanti conflaurant pinguis canna,
 Lac etiam plenis manat potabile rivis;
 Vitam aspirat ibi quicquid pia terra virescit,
 Et pulchre redolet munus medicabile Crete.
 Fons illic placidis levi fluit agmine campis;
 Quattuor inde rigant partitas flumina terras.
 Ver puto semper agit vestitus floribus hortus,
 Non frigus variat hiberni sideris auram,
 Et reficit sætam meliori flamine terram.
 Nox ibi nulla, suas defendunt astra tenebras;
 Iræque insidiæque absunt, et dira cupido,
 Exclususque metus, pulsæ de limine curæ.
 Illic malus extorris, dignas exivit in oras.
 Nec vetitos unquam datur huic contingere lucos,
 Illic prisca fides electa in sede quiescit,
 Insistit gaudens æterno in fœdere vita,
 Et secunda salus placidis lætatur in arvis,
 Semper victura, semperque in luce futura.
 Illic quicumque pius, æquique bonique colonus,
 Quique Deum metuit sincera mente tonantem,
 Atque suos coluit sacra pietate parentes,
 Et degit reliquam semper sine crimine vitam,
 Aut inopem fidis opibus solatus amicum est,
 Atque laboranti nimium subvenit egeno,
 Pauperis adjutor, pupillorumque patronus,
 Eruit innocuos, subvenit crimine pressis,
 Hospitiis largæ tribuit sua pignora mensæ,
 Omnia divine gessit, pia munera jussit,
 Non alicui nocuit, non unquam aliena cupivit,
 Illi exultantes divinis laudibus omnes,
 Hortantesque simul referunt ad sidera voces,
 Psallentes Domino celebrant per gaudia grates,
 Innocuamque viam nuntiis comitantibus ibunt.

CAPUT IX.

Hæc postquam Dominus felicia dona peregit,
 Et pariter justos æterna in regna remisit;
 Tum miseranda venit, lugens sua crimina turba,
 Effundit gemitus lacrymis arentibus omnes,
 Et sua testatur crebris ululatus acta,
 Flammas pro meritis, stagnantia tela tremiscunt.
 Corripit angelicus cœtus, prohibetque precari,
 Et prohibet seras clamando fundere voces;
 Sublata venia, fundum jaciuntur in imum.
 O miseri, quoties majestas cognita vobis!
 Audistis sonitus, vidistis fulgura cœli,
 Assiduas pluvias, ventorum et grandinis iras
 Experti! quoties noctesque diesque sereni
 Tempora fœcundant pulcris Dei munera donis,
 Vernabantque rosæ, frugum nec defuit æstas,
 Autumnus varie fundebat mollia poma,

A Aspera hiems quamvis glaciales fregit olivas;
 Cuncta Deus tribuit, bonitas nec defuit ejus,
 Terra Deum tremuit, pontus de voce pependit,
 Et fluvius siccas trepidus refugit arenas;
 Et genitura Deum quævis per cuncta fatetur;
 Vos iniseri, Dominum cœli terræque negastis,
 Præconesque Dei (horrendum) sæpe fugastis,
 Et justos potius crudeli cæde necastis,
 Et fraus in vobis post crimen semper inhasit.
 Ergo sementis fructum capietis iniquæ:
 Noscitis esse, Deumque tamen ridere soletis;
 Ibitis in tenebras ignis et sulphuris altas,
 Passuri ardentes justas (1) cruciatibus iras,
 Æternæ Deus ossa jubet descendere pœnæ,
 Ire sub ardorem rabidæ sine fine gehennæ,
 B Urgeri molem per stagna rotantia flammæ,
 In flammamque jubet converti elementa minantem,
 Atque omnem cœli descendere nubibus ignem.

CAPUT X.

Tunc avidus rapido est inclusus tartarus igne,
 Atque procellosis flamma intus fluctuat undis,
 Totaque vertentes confundit terra favillas.
 Fammæus est sulcus, dentes vertuntur acuti,
 Omnibus et torrens armabitur igneus annis.
 Impetu (2) tartareo frendent incendia mundo,
 Illic præcipiti cursu torrentur in æstu,
 Hinc fugiunt, illinc cursu referuntur acuto;
 Obvia sit sævæ flammæ fugientibus ira,
 Agnoscuntque suam jam tum de crimine pœnam.
 C Jamque vaga a nullo tellus possessa colono,
 Æquoris extremo pressa et sub fine profundo,
 Qua sol emenso radio disternit orbem,
 Et qua transacto conduntur sidera mundo;
 Æther gliscit, atris obstrusa luce tenebris,
 Ultima secretis stagnant flammantia rivis.
 Et natura loci signatis ignea pœnis,
 Infernisque palus candens ardoribus atrox.
 Intonat horrificis facinus pœnale caminis,
 Æstuat, et rapitur lato de vortice flammæ,
 In tormenta ruens, fluctuque et gurgite sævo,
 Turbida cœnoso fundo miscetur arena.
 Huc captiva gemens mittetur turba malorum,
 Arsurumque nefas, scelerati corporis agmen,
 Magnus plangor ibi, luctus sociante boatu,
 D Et stridor rabidus, ululatus et inde dolentum.
 Exurgent flammæque procul, artusque sonori,
 Ignis inardescet gemitusque feretur ad auras.
 Tunc humana mali pendet commissa propago,
 Incipietque suas ad cœlum tendere palmas,
 Et Dominum tunc nosse volet, quem nosse volebat
 Antea non, cum nosse illis foret utile tempus;
 Illic quisque suæ profitebitur effera vitæ,
 Injustasque manus, et sævæ crimina mentis,
 Horrescetque suæ quæ moverit impia vitæ.
 Jam primum quicumque Deum male senserit ante,
 Et vaga mentito coluisset numine saxa,

LECTIONES VARIANTES.

(1) Justis fortasse melius.

(2) Amon potius impete.

Atque cruentiferis signis sacraverit aras,
 Et picturatas timuit sine voce figuras,
 Ac falsi tenues veneratus numinis umbras,
 Et quoscumque malus seduxit protinus error.
 Si quis adulter erat, si uatos ense necarat,
 Si raptor grassatus erat, si fraude clientes
 Distulerat, si mente parum versatus amica;
 Sive suas hominum macularat sanguine palmas,
 Miscueratve latebrosa si morte venenum;
 Aut si vestitus scelerato pectora fuco,
 Sive malo alterius, lucro et gaudebat iniquo;
 Admisit quicumque nefas quodcumque malorum;
 Ingens ardor eum, atque ignis torquebit amarus.
 Suppliciumque dabunt peracerbo funere cuncti.
 Plurima sic hominum mœrentum turba jacebit.

CAPUT XI.

Hoc quoties olim sancti cecinere Prophetæ,
 Flatu et Sæpe Dei moniti dixere futura;
 Nemo suas (miserum) nemo, eheu! præbuit aures.
 Sed Deus omnipotens voluit sua præmia nosci,
 Atque minas positæ per plurima talia legis.
 Mittendo statuit plures, et verba sonantes
 Divina; excitosque jubet prodire sepulcris
 Secum, cum fracto surrexerat ipse sepulero.
 Obstupuere quidem plures patuisse sepulcra,
 Et cerni in clara præmortua corpora luce;
 Miratique pios sermones, dulcia dicta,
 Ipsa voce suas tendunt ad sidera palmas,
 Gratanturque Deo, et victori talia Christo,
 Illos non tumulos certum est repetisse silentes,
 Amplius aut terræ retineri viscere clausos;
 Reliqua sed recubat nunc turba cubilibus imis;

COMMENTARIUS.

CAP. XI. — (a) *Cuncti Dominum jam agnoscite verum.* — *Castigamus vero*: sua cernere luce, pro: suam cernere lucem. *E more suo accipit Auctor*: quam, pro: antequam, cum subjicit:

.... Quam terminus ævi,
 Obruat incautos, et nescia lumina solvat.

A Ille dies donec, completo tempore, magnus
 Adveniat. Cuncti Dominum jam agnoscite verum (a),
 Qui solus facit hanc animam sua cernere luce,
 Eamdemque potest in tartara subdere pœnis,
 Et cui cuncta patet vitæ mortisque potestas,
 Posse Deum, nam velle sat est, factumque loquendo
 Implet, et obstando plane nihil impedit illum.
 Ille meus solus, cui credo sensibus imis.
 At quoniam leto cursus concluditur omnis,
 Quicumque est hodie, secum putet omnia mente,
 Atque ideo dum vita manet, dum cernere lucem,
 Dum vitam mutare licet; quam terminus ævi
 Obruat incautos, et nescia lumina solvat
 Ultimus ille dies, mortis quia lege tenetur;
 Quod pretium superest, caræ invigilate saluti,
 B Et faciles certique bonum decurrite cursum.
 Abstergete piis commissa piacula sacris,
 Atque vagas nimium mundi vitate procellas;
 Tum rectas et adite vias, et sancta tenete.
 Hinc lætis animis pravum depellite crimen;
 Et concreta diu proluatur pectore culpa,
 Commissasque mali labes abolete nefandas.
 Æternisque Deum precibus placate tremendum.
 Pessima cuncta bonis cedant mortalia vivis,
 Et servate novam jamjam sine crimine vitam,
 Incipiantque bonis verisque assuescere mentes,
 Laudibus et faciles divinis reddite voces.
 Sic meliora piis flagrabunt omnia vobis,
 Sic quoque cœlestis capietis munera vitæ,
 Cumque Deo longum semper vivetis in ævum,
 C Aurea siderei cernentes gaudia regni.

Ultimus ille dies; ubi in eo quod sequitur, emendamus: mortis quia lege tenetur, pro: qui. *Incipientes novam periodum ibi.*

Quod pretium superest, caræ invigilate saluti; *quanquam vox*: pretium, corrupta sit, nisi accipiat pro: precum.

INCERTI AUCTORIS GENESIS.

Principio Dominus cœlum terramque creavit (1)
 Namque erat informis, fluctuque abscondita tellus,
 Immensusque Deus super æquora vasta meabat,
 Dum chaos et nigræ fuscabant cuncta tenebræ.
 Has dum dijungi jussit de cardine, fatur:
 Lux fiat, claro et (2) nituerunt omnia mundo.
 Cum Dominus primi complexset facta diei,
 Condidit albertem nebulis nascentibus axem,
 Accipit immensus verrentia (3) littora pontus,
 Multiplices rapiens validis cum tractibus amnes.
 Tertia lux faciem terrarum fulva retexit,
 Arida mox posito narratur nomine terræ,
 Florea ventosis consurgunt germina campis,

D Pomiferique simul procurvant brachia rami.
 Quarta dies generat solis cum lampade lunam,
 Et stellas tremulo radiantibus lumine fingit,
 Hæc elementa dedit subjecto insignia mundo,
 Tempora quæ doceant varios mutanda per ortus.
 At quinta accipiunt liquentia flumina pisces,
 Et volucres varias suspendunt aere (4) pennas.
 Sexta prægelidos in spiras lubricat angues,
 Quadrupedumque greges totos diffundit in agros;
 Cunctaque multiplici mandavit crescere passim
 Germine, et immensis errare et pascere terris.
 Hæc ubi constituit divina potentia jussu,
 Rectorem inspiciens mundanis defore rebus,

LECTIONES VARIANTES.

¹ (1) *Locavit*, cod. Victorinus.

(2) *Claro*. Sic Pamelius post Fabricium. *Clari* Morel. et cod Victor.

(3) *Errantia*, Baluz. ex cod Vict.

(4) *Corpore*, Morel. cod. Victor.